

Posudek na rigorózní práci Mgr. Martiny Šiškové

“The Reflection of Social, Economic and Cultural Changes in Britain in Selected Early Victorian Fiction”

Mgr. Martina Šišková si jako téma své rigorózní práce zvolila proces rozsáhlých změn, kterými Anglie prošla v období průmyslové revoluce a způsob, jakým se tento proces odráží v dílech vybraných viktoriánských romanopisců jako byli Charles Dickens, William Makepeace Thackeray a Charlotte a Emily Brontëovy. Autorka rigorózní práce analyzuje také vliv životní zkušenosti jednotlivých autorů na jejich dílo a to zejména z pohledu příslušnosti autorů do společenských tříd a míry, do které toto ovlivnilo nahlížení sociální problematiky v jednotlivých románech. Tyto výchozí teze autorka aplikuje na konkrétní díla dříve uvedených autorů – *Jane Eyre* (1847), *Wuthering Heights* (1847), *Great Expectations* (1860-1), *Hard Times* (1854), *Oliver Twist* (1837-8), *The Personal History of David Copperfield the Younger* (1849-50) a *Vanity Fair: A novel without a hero* (1847-8).

Výchozí premisa se zdá být jednoduchá až prostá, o to složitější je pak provedení dalekosáhlé analýzy, ke které se tímto autorka zavázala. Mgr. Martina Šišková se hned v úvodu své práce pouští do nelehkého úkolu a to pokusit se ve stručnosti zmapovat historické události, které ovlivnily vývoj Velké Británie v 19. století. Svou studii musí na tomto místě rozšířit ještě o 18. století, neboť tam sahají kořeny změn. Dále podává výklad o sociálních, kulturních a ekonomických změnách, které tyto historické události přímo ovlivnily. Za hlavního hybatele veškerých změn autorka považuje Velkou průmyslovou revoluci, která v první řadě přinesla důležité průmyslové a zemědělské vynálezy a následně společně s rozvojem zemědělství a růstem britského impéria utvářela britskou společnost 19. století a sehrála podstatnou roli při vytváření národní identity.

Teoretická část rigorózní práce se otevírá velice podrobným výčtem historických událostí spojených s průmyslovou revolucí, která ve zhruba stoletém úseku mezi lety 1750 až 1850 přinesla rozsáhlé inovace v oblasti průmyslu, výroby a technologických procesů, čímž přispěla k přerodu Velké Británie na průmyslovou velmoc a centrum rozsáhlého impéria s četnými zámořskými državami. Mimo události samé autorka zkoumá také jejich dopad na obyvatelstvo. Zásadní změny se odehrály jak v rámci celé společnosti (raketový růst počtu obyvatelstva a snižování úmrtnosti, masivní přesuny obyvatelstva z venkova do měst), tak i jednotlivých společenských vrstev. Etablovala se tzv. střední třída, která s rostoucím bohatstvím a silou získávala postupně na důležitosti. Autorka ji popisuje rovněž jako zřídlo tzv. viktoriánské morálky. Došlo k vytvoření nové, tzv. pracující či dělnické třídy obyvatel. Velká průmyslová revoluce v počáteční fázi přinesla nevídanou ekonomickou prosperitu, ale i nevídané zhoršení životních podmínek dělníků pracujících v továrnách, na ochranu jejichž zájmů se již v 18. století počaly organizovat první odborové svazy. Tomuto růstu a vývoji odpovídala i role Londýna jako středu impéria a průmyslu: "London was the political, financial and social capital. It was the warehouse of England, the heart of commerce, the seat of legislature, the Home of Justice and the center of culture and religion." (str.44), zároveň zde panovaly otřesné hygienické podmínky a hrozivé znečištění ovzduší. Text teoretické části podává sociologický a demografický přehled tehdejších životních poměrů spojených se změnou průmyslového, společenského a ekonomického paradigmatu. Celkově proces spojený s průmyslovou revolucí způsobil závratné změny ve vnímání přírody, již si tímto člověk zcela podmanil. Tento typ smýšlení stojí za celosvětovým trendem, jehož dopady, ať už pozitivní či negativní, ovlivňují společnost až dodnes.

Velice rozsáhlou kapitolou členěnou do mnoha podkapitol je druhá polovina teoretické části zaměřená na vývoj a dějiny britské literatury v období průmyslové revoluce. Zde autorka rigorózní práce postupuje do jisté míry chronologicky a také s ohledem na vliv průmyslové revoluce, jejíž kořeny sahají až do 18. století. Romantismus autorka popisuje jako literární hnutí, jež zpochybňovalo výtěžky technologie a vítězství mechanizace a masové produkce. Zařazena je i charakteristika gotického a historického románu, jehož zakladatel Walter Scott popularitou svého díla zajistil románu novou, úctyhodnější pozici. Přes kapitolu věnovanou dílu Jane Austenové

dospěje autorka k zásadním kapitolám: "Kritickému realismu" a "Anglickému románu". Na tomto místě mapuje rozvoj britského románu v 18. a 19. století a podává vysvětlení enormní popularity tohoto žánru, kterou dle autorky zapříčinilo zvýšení gramotnosti obyvatelstva a výběr témat blízkých čtenářům, které autoři zpracovávali. Autorka rigorózní práce tomuto výchozímu bodu praktické části věnuje pouze zanedbatelnou část z celkové proporce teoretické části.

Praktická část je věnována analýze a interpretaci jednotlivých románů. Autorka rigorózní práce u všech románů používá stejnou výchozí matici, tzn. jako základní nástroje komparace používá stejné výchozí body analýzy, které jsou uspořádány do jednotlivých podkapitol, jejichž názvy jsou společné všem zkoumaným románům: informace o autorovi, jeho životě a díle a dále "Třídní nerovnost, Emoce versus racionalita, Vlastní životní zkušenost, Odraz různých literární proudů v románu a Společenské a průmyslové změny ve společnosti 19. století". Tato volba zvyšuje přehlednost a průhlednost práce, ale zároveň není zcela šťastná, neboť do jisté míry redukuje interpretaci daných děl a působí dojmem, jako by autorka soustředila svou pozornost pouze na předem vymezené body, místo aby provedla interpretaci založenou primárně na prvcích jednotlivých románů. Samozřejmě jakési společné výchozí body musí při literární analýze vždy figurovat a není smyslem tohoto posudku zkoumat, zda-li autorka rigorózní práce došla k názvům podkapitol spíše indukční či dedukční metodou. Podstatné je to, jakých výsledků se touto metodou dobere, jakým obsahem vyplní prostor jednotlivých kapitol.

Mgr. Martina Šišková zvoleným způsobem zpracování podtrhuje fakt, že každý ze studovaných románů poskytuje mírně odlišný náhled na různé aspekty rané viktoriánské Anglie. Román *Jane Eyre* od Charlotte Brontëové označuje autorka jako popis "dozrávání v ženu ve viktoriánské Anglii" (str. 65), zároveň se zde zrcadlí konvencemi pevně svázané postavení žen, jejich vzdělávání a instituce manželství, přičemž většinu společenských omezení hlavní hrdinka popírá. Sociální tematika je zobrazena nepřímou, přesto však motiv společenské nerovnosti prorůstá celým románem od vzdělání, kterého se Jane dostane, až po milostný vztah, který naváže s panem Rochesterem.

Jak *Jane Eyre*, tak další studovaný román *Wuthering Heights* od Emily Brontëové jsou silně ovlivněny tzv. gotickým románem. *Wuthering Heights* nevyzdvihuje společenskou nerovnost jako hlavní téma, přesto autorka rigorózní práce nahlíží tragický milostný příběh Heathcliffa a Catherine jako výsledek rozporu mezi společenskými požadavky a subjektivní touhou.

Pokud téma třídní nerovnosti prorůstá *Jane Eyre* a *Wuthering Heights*, dílo Charlese Dickense se jím přímo živí. Charles Dickens jako hlas a též svědomí své doby společenské rozdíly používá coby materiál svých děl a ještě je umocňuje zapojením humoru, satiry, ironie a především hyperboly, čímž utváří svou osobitou poetiku. Zejména skrze jeho dílo získáváme informace o rané viktoriánské Anglii. *Great Expectations* jsou z tohoto pohledu průřezem společností, kde každá třída promlouvá prostřednictvím románové postavy, se kterou se hlavní hrdina Pip setkává. Román *Great Expectations* je úzce svázaný se společenskými a historickými událostmi, zahrnuje odkazy na ekonomický vývoj, kolonialismus a především popis Londýna, který byl pro Dickense světem snů i těžkých nočních můr.

Nejpodařenější kapitolou praktické části je analýza románu *Hard Times*, díla kritického realismu, které odráží hluboké společenské rozpory raného viktoriánské období a zároveň zachycuje průběh průmyslové revoluce se všemi jejími důsledky. Zobrazení tvrdých pracovních podmínek v továrnách na severu země a vykořisťování dělníků ostře kontrastuje se zkaženými továrníky na straně druhé. Stejně tak funguje spojení nevinných sirotků v románu *Oliver Twist* se zkorumpovanými vychovateli a úředníky státní správy, kteří ovlivňují a nenapravitelně mění životy jim svěřených chudých a nemohoucích. S ironií sobě vlastní poukazuje Charles Dickens na předsudky, které automaticky přisuzovaly charakter zločinců chudým, zatímco na bohaté pohlížely jako na bezúhonné občany. Ovšem nejsou to jen bohatí továrníci či zkažení úředníci státní správy, ale reprezentanti všech společenských tříd, na které Charles Dickens nahlíží kriticky.

Román *The Personal History of David Copperfield the Younger* autorka rigorózní práce charakterizuje jako tzv. vývojový román s výrazně autobiografickými prvky. Kapitola jemu věnovaná podává výčet četných paralel mezi životem autora a hlavní postavy, upozorňuje také na

románové odkazy k nově zavedeným společenským zvyklostem jako pití čaje, četbě knih a návštěvám divadel.

William Makepeace Thackeray zejména svým románem *Vanity Fair* dosáhl slávy srovnatelné s Charlesem Dickensem, na rozdíl od něj se ve svém díle nezaměřuje se na rozdíly mezi jednotlivými vrstvami, ale soustředí se zejména na kritiku vyšších společenských vrstev. Při charakteristice jednotlivých postav s chutí zapojuje satiru. Román *Vanity Fair* s přízviskem *A novel without a hero* se vysmívá základním stavebním kamenům viktoriánské morálky – smyslu pro povinnost, cti a uměřenosti. Jeho celkové vyznění je podle autorky moralizující, neboť se jedná o kritiku honby za materiálními statky.

Závěrem autorka konstatuje těsné spojení mezi vlastní zkušeností a společenskými, kulturními a ekonomickými podmínkami na straně jedné a tvorbou viktoriánských autorů na straně druhé. Tuto vazbu považuje za hlavní příčinu značných rozdílů mezi jednotlivými autory. Za dominantní prvek zasahující do všech aspektů života označuje průmyslovou revoluci. Tuto tezi dokládá srovnáním jednotlivých dobových aspektů zobrazených v tom či onom románu a na základě toho díla rozděluje do skupin podle tematického zaměření obsažené kritiky.

Rigorózní práce po jazykové stránce naplňuje požadavky kladené na takovýto typ práce, autorka se vyjadřuje jasně a přesně, což se ovšem do jisté míry podepisuje na ochuzení stylistického rozměru. Pouze místy dochází k prohřeškům, které působí o to rušivěji v kontextu ostatního téměř bezchybného textu (Mekapeace(str.5), Mistery(str.54), rationaly(str. 7), ingaged(str.38), sweats (str.43), possesses(str.56), Scotland(p.58), gere(str.61), dirercted(str.60), new her(str.64), Jane Eyre (str.65), Phisically(str.66), houshold(str.76), Nelly Ternan(str.109), wom(str.119), (str.132) citace uvádí jména děl aniž by tato byla napsána kurzívou, discribe(str.133), cocnering(str.140), referennces(str.142)) K hlavním formálním nedostatkům patří absence čísel stránek v obsahu a rovněž absence číslování jednotlivých kapitol a podkapitol teoretické části, což znemožňuje orientaci. Autorka také v záhlaví kapitol věnovaných jednotlivým dílům nepoužívá kurzivu.

Mgr. Martina Šišková do textu své rigorózní práce citlivě zapojuje citace z primárních a sekundárních zdrojů. Zdařilá teoretická část práce je poučenou syntézou velkého množství informací. Pouze místy dochází k dezinterpretacím, k čemuž přispívá přemrštěná šíře záběru, ale také fakt, že autorka v seznamu použité literatury neuvádí téměř žádné z děl, na něž odkazuje v teoretické části své práce (viz. Otázky k obhajobě). V praktické části autorka pracuje s citacemi primární literatury více než v teoretické části, výběr citací je zdařilý, pouze v kapitole věnované analýze *Jane Eyre* je proporce citovaného a vlastního textu nevyrovnaná a citace je často použita jako ilustrace toho, co bylo řečeno a působí proto nadbytečně.

Jedním z hlavních problémů rigorózní práce je ztotožnění viktoriánské éry s dobou průmyslové revoluce, neboť tyto dva dějinné bloky se překrývají pouze částečně. Autorka na tento nesoulad naráží již v abstraktu: "The thesis 'The Reflection of Social, Economic and Cultural Changes in Britain in Selected Early Victorian Fiction' aims to investigate the relationship between the First Industrial Revolution in the Great Britain and the English fiction of this Era."(str.5) V teoretické části tato nejasnost vede k zahrnutí kapitol věnovaných preromantismu a romantismu a naopak k výrazné redukci prostoru věnovaného analýze kritického realismu, příčinám jeho rozvoje a zdůvodněním jeho pozice oficiálního směru 19.století. Pro práci by z tohoto úhlu možná bylo přínosnější kdyby se soustředila především na analýzu díla Charlese Dickense a nepopisovala jednotlivé romány odděleně, nýbrž ve vzájemném vztahu. Vyhnula by se tak opakování na straně jedné a neschopnosti kapitolu naplnit na straně druhé.

Dalším problematickým bodem je zaměření a celkové vyznění práce. Autorka nezmiňuje v žádném bodě práce svou motivaci, ani řádně neobjasňuje systém výběru analyzovaných děl. V teoretické části tak autorka popisuje jednotlivé historické, sociologické a literární jevy a v části praktické pak mapuje jejich přítomnost v jednotlivých dílech. Ukotvenost v době a důležitost společenského a kulturního kontextu jako inspirace díla autorka rigorózní práce dokazuje přesvědčivě analýzou jednotlivých románových prvků z perspektivy tehdejší společenské situace a také z pozice individuální zkušenosti jednotlivých autorů. Otázkou je, zdali je taková interpretace dostatečná, neboť tento typ paralel ignoruje do jisté míry složitost a jedinečnost tvůrčího procesu a

redukuje jej na pouhé přetavování životních zkušeností do fiktivní podoby: "Thackeray's own life experience had a great influence on his writing. Actually, it was the only source of his inspiration as he concentrated only on matters and topics that were familiar to him through his experience."(str. 131) Vzhledem k ohromné šíři zkoumané látky dochází na tomto místě i k ochuzení o interpretaci autorkou samou.

Při obhajobě se autorka rigorózní práce zaměří na následující otázky:

a) Podle jakého klíče vybírala analyzované romány? Jakou souvislost mezi nimi kromě doby jejich vzniku spatřuje?

b) Jak by srovnala zobrazení role žen v *Jane Eyre* a *Wuthering Heights*?

c) Jak by vysvětlila své tvrzení (str. 54) : "They (the Lake Poets) were followed by Lord Byron, Percy Bysshe Shelley and John Keats who concentrated mainly on social and political topics in their poems."

d) Gothic Novel – jako průkopníka označuje Ann Radcliffe a její *Mysteries of Udolpho*(1794)? Není Ann Radcliff spíš nejproslulejší autorkou, zatímco průkopníkem byl Horace Wallpole a jeho *The Castle of Ortranto*(1765)?

e)Jak by autorka definovala "viktoriánskou éru"?

f) Zdůvodnit větu: "During the Romantic Period the novel became the leading form of literature in English."(str.59)

g) Zdůvodnit větu, v kapitole věnované Jane Austenové: "Special attention is paid to their feelings and emotions as well as their views, ideas and attitudes."(str.59)

h) Miluje Catherine Earnshaw peníze Edgara Lintona, jak autorka tvrdí na straně 80? "Emily Brontë puts money and social status against love and emotions"(str.80) She criticises the futile and self-serving behaviour of Catherine and brings her punishment in the form of misery."

+ Nepřijatelné vyjadřování: Heathcliff "is a passion-driven freak."(str.80)

i) Jsou-li jednotlivé romány zrcadly své doby a jsou-li pevně ukotvené v historickém kontextu, do jaké míry promlouvají k dnešnímu čtenáři? Čím oslovují nové a nové generace čtenářů?

Z výše uvedených důvodů práci **doporučuji** k obhajobě.

V Praze 23.8. 2012

.....
PhDr. Tereza Hanzlová
oponent práce